

Koloniale wandeling Hattem: Een grote donder heer en een vader van de koelies

Daendelspoortje

Rond 1780 verkeerde Nederland op de rand van een burgeroorlog. De strijd ging tussen de orangisten, conservatieve aanhangers van stadhouder Willem V enerzijds en anderzijds de patriotten, burgers en regenten die politieke hervormingen nastreefden. De keuze tegen Oranje en voor de patriotten heeft het leven van Daendels en zijn vrouw getekend. Zo benoemde Willem V in 1785 Daendels niet tot opvolger van zijn overleden vader in het stadsbestuur, zoals gebruikelijk was. Ook wilde zijn aanstaande schoonvader, een orangist, hem geen toestemming geven om met zijn dochter Aleida Elisabeth Reiniera van Vlierden (1768-1848) te trouwen. Daendels schaakte daarop zijn geliefde. Het verhaal gaat dat hij samen met haar via het later zo genoemde Daendelspoortje de stad ontvluchtte. Zij trouwden in 1787 in Lage bij Bentheim. Daendels en zijn vrouw kregen vijftien kinderen van wie er tien volwassen werden. Na vele omzwervingen door Frankrijk keerde het echtpaar in 1794 terug naar Nederland. Toen in 1795 het Franse leger Nederland binnenviel, kregen de patriotten eindelijk hun nieuwe politieke bestuur, maar wel onder Frans toezicht. Daendels werd bevelhebber van het nieuwe Nederlandse leger, maar trok zich na een paar jaar teleurgesteld terug in het Heerder dal op het landgoed De Dellen. Daar hielden hij en zijn vrouw zich bezig met het ontginnen van heide tot landbouwgrond en het fokken van schapen. Het was een armoedig bestaan. Van de opbrengst van het landgoed konden ze nauwelijks leven.

Daendelshuis

Het Daendelshuis aan de Kerkhofstraat werd eerst bewoond door de schoonouders van Daendels. Zijn vrouw erfde het huis van haar ouders en heeft hier vanaf 1811 gewoond met haar kinderen, de meeste tijd zonder haar man. Daendels ging alleen naar Indië waar hij een tijdlang samenwoonde met een Bantamse prinses, waarschijnlijk de stammoeder van de Indische tak van het geslacht Daendels.

Daendels (1762-1818)

Het Voerman museum heeft een kamer ingericht met historische stukken die betrekking hebben op Daendels (1762-1818). Er hangt onder andere een replica van een portret van Daendels geschilderd door de Indonesische kunstschilder Raden S.B. Saleh (1811-1880). Het originele postume portret is in het bezit van het Rijksmuseum in Amsterdam. Tijdens zijn bewind (1807-1810) reorganiseerde Daendels het bestuur, leger en vloot en de rechtspraak in Indië. In grote delen van Java zette hij de vorsten af en stelde het bestuur onder Nederlands toezicht. Daendels had ook veel aandacht voor de verdediging van Java tegen Engeland. Daarvoor bracht hij een groot leger op de been, merendeels van Javanen. Hij bouwde ziekenhuizen, kazernes en wapenfabrieken in Surabaya en Semarang. Daendels liet langs de noordkust van Java een brede verbindingsweg aanleggen van Batavia (west) naar Surabaya (oost). Tienduizenden Javanen kwamen om bij dit militaire monsterproject. Uiteindelijk zou de grote postweg ook van belang zijn voor de koloniale economie. De Javanen zelf mochten deze weg lang niet gebruiken. Daendels presenteerde zich als een koning tegenover de

Javaanse aristocratie en werd door hen Toewan Besar Goentoer genoemd, de grote donder heer. In 1810 riep die andere grote donder heer, Napoleon, Daendels terug naar Europa.

Johan Cateau van Rosevelt

Johan François Adriaan Cateau van Rosevelt werd in 1824 geboren in Hattem. Zijn vader was afkomstig uit Zeeland en kon nauwelijks in het onderhoud van zijn gezin voorzien. Het gezin had geen vast adres. Zijn vader huurde telkens een andere woning in de binnenstad van Hattem. Johan Cateau van Rosevelt was het oudste kind en werd op 26 september 1824 gedoopt in de Grote of Andreas kerk in Hattem. Het doopvont, dat stamt uit de 13de eeuw, wordt nog steeds gebruikt. Het bestaat uit één stuk Bentheimer zandsteen en is te bezichtigen in de kerk. De kerk is van februari tot en met oktober dagelijks, behalve zondags, te bezichtigen van 10.00 tot 17.00 uur. In 1845 meldt Johan Cateau van Rosevelt zich aan voor de militaire dienst in de overzeese gebiedsdelen en komt via het Koloniaal Werfdepot in Harderwijk in 1845 in Suriname aan. Hij is betrokken bij diverse expedities naar de binnenlanden om weggelopen slaven op te sporen en onlusten de kop in te drukken. In 1857 keert hij terug naar Nederland en volgt met succes de officiersopleiding in Nijmegen. Terug in Suriname wordt hij hoofd van het Bouwdepartement en beheerder van koloniale vaartuigen. Onder zijn bestuur worden ziekenhuizen, kazernes, stations en havens aangelegd. Hij verricht daarnaast talloze cartografische werkzaamheden in het binnenland van Suriname en is een niet onverdienstelijk schilder. In 1867 verlaat hij de militaire dienst. Tussen 1868 en 1871 was hij districtscommissaris belast met het beheer van Beneden en Boven-Saramacca. Hij trouwt in 1870 met Josephina Leentje Haver (1832-1906) een voormalige slavin die in 1849 manumissie krijgt: vrijgekocht wordt. Hij heeft dan al zes buitenechtelijke kinderen met haar. In 1872 wordt hij benoemd tot eerste agent-generaal voor de Immigratie. In die functie hield hij toezicht op de immigratie van contractarbeiders, bijna allen afkomstig uit Noord-India, toen een Britse kolonie. Ook bemiddelde hij bij arbeidsconflicten. Hij werd vertrouwd door de 'koelies' waarvan de eersten in 1873 in Suriname werden ontscheept. Velen gaven bij hem hun spaargeld in bewaring. Hij werd door hen Papa Koelie genoemd. In 1891, vlak voordat hij weer naar Nederland zou afreizen, stierf Cateau van Rosevelt. Hij werd begraven op de begraafplaats Nieuwe Oranjetuin in Paramaribo.

De Hezenberg

In 1851 liet de familie Daendels in een prachtig natuurgebied een landgoed bouwen met de nodige bijgebouwen: een koetshuis, een paardenstal en een personeelswoning. Blijkbaar ging het de familie weer goed. Het landgoed werd de Hezenberg genoemd onder andere omdat het op een natuurlijke zandrug was gebouwd. In 1930 gingen de toenmalige nazaten van Daendels failliet. Het landgoed werd geveild en kwam in handen van een Duitse familie. De Nederlandse staat verklaarde na de Tweede Wereldoorlog alle Duits bezit verbeurd, zodat het landgoed na 1945 leeg kwam te staan. Voor een redelijk bedrag kon een pastorale stichting het landgoed kopen. De Hezenberg is vanaf 1946 een plaats waar mensen die in hun leven zijn vastgelopen onderdak en begeleiding krijgen aangeboden. In 2011 werd de Hezenberg een zelfstandig behandelcentrum in de GGZ (geestelijke gezondheidszorg).

Aleida Elisabeth Reiniera Daendels van Vlierden (1768-1848)

Op de Algemene begraafplaats van Hattem ligt de vrouw van Daendels begraven samen met een aantal van haar kinderen. Daendels zelf overleed in 1818 aan de malaria in Elmina, een Nederlandse

kolonie aan de Afrikaanse Goudkust, het tegenwoordige Ghana. Elmina was de plaats waar de West-Indische Compagnie twee eeuwen lang Afrikanen opkocht en als slaafgemakten vervoerde en verhandelde in de Amerika's. Dat Daendels eindigde in Elmina had hij te danken aan Koning Willem I die Daendels in 1815 als gouverneur-generaal naar deze kolonie stuurde. Die benoeming was duidelijk een strafplaatsing. Vanaf zijn jongste jaren had Daendels zich tegen de Oranjes gekeerd en revolutionair Frankrijk gesteund. Nog in 1813 had hij deelgenomen aan Napoleons veldtocht naar Rusland. Maar toen Napoleon in 1813 ten onder ging, sleurde hij Daendels mee in zijn val. Eenmaal brodeloos at hij genadebrood van Koning Willem I en werd hij naar het malaria oord Elmina gestuurd. Daendels werd bijgezet in het grafmonument op de Nederlandse begraafplaats te Elmina.

Bronnen:

W.Alberts, Grepen uit de geschiedenis van Hattem, Herman Willem Daendels (overdruk uit het Weekblad "De Homoet"-Hattem'72)

P.'t Veer van, (1963) Daendels, maarschalk van Holland

Surinaamse Almanak voor het jaar 1894 (artikel over J.F.A. Cateau van Rosevelt)